

Järvafältets Fågelblad

NR 2 1965 ÅRG. 5

JÄRVAFÄLTETS FÅGELBLAD

är ett tvångsfritt utkommande organ, vilket om möjligt utkommer med 4 nr/år

I redaktionen:

Anders Björvall

Robert Franzén

Karl-Erik Fridzén

Kjell Jonsson

Utgives av

Järvafältets Ornitologiska Klubb

Box 446

Sundbyberg 4

Postgiro 58 01 32

Omslagsbilden:

Ruvande stenkäck

Foto: Karl-Erik Fridzén

DEN SMYGANDE DÖDEN av Bo Nyberg

Den smygande döden
har vi släppt loss
den härjar bland djuren
och slår tillbaka på oss

Vi sprider ut gifter
överallt i naturen
en fågel tystnar - så
adjöes med den trubaduren

Lufter i städerna
förorenar vi
kanske till grogrund för
cancer att leva i

I våra fina vatten
kan vi snart ej bada
om fisken kan leva
så kan vi vara glada

Vi skyr baciller
för att ej bli sjuka
men kvicksilvergifter
det får man bruka

Bomber och gifter
de har vi släppt loss
den smygande döden
slår snart till mot oss

VID STENKNÄCKENS BO

av

Karl-Erik Fridzén

Mången ornitolog som vandrat igenom den vackra lövängsskogen nordväst om Hägerstalunds gård på Järvafältet, har väl kanske undrat om inte denna plats är den idealiska häckterrängen för stenkäck. Där har visserligen aldrig någon stenkäck tidigare blivit iakttagen vare sig på vintern eller under någon annan årstid, men vissa misstankar att den finns eller funnits kan man ändå inte komma ifrån. Den är mig veterligen över huvud taget aldrig sedd inom Järvafältets gränser. Omedelbart utanför Järvafältet är den dock sedd en gång. Det var den 12 febr. 1964 som den iaktogs vid Ursvik av Ronny Carlsson. Själv har jag sett ett ex. vid Beckomberga sjukhusområde den 18 jan. 1962. Detta är också allt man sett av denna fina fågel i trakten. Annars är närmaste observationsplats vid Åkeshovs slott, Kärsön vid Drottningholm och på målaröarna där den också funnits häckande.

Det kom därför som en verklig överraskning då jag fick meddelande av Björn Keller att han funnit ett bo av stenkäck i ekskogen vid Hägerstalund. Detta så mycket märkligare då denna skog rätt ofta är under observation, i synnerhet på vintern och under våren. Kanske är detta första gången den häckat här eller har den måhända funnits i många år fast den undgått att bli sedd. Stenkäck för ju ett mycket undgängt

liv under häckningstiden och vistas då ofta mycket högt upp i trädkronorna och är dessutom tystlåten.

Den 30 maj passerade Björn Keller genom ekskogen och med tidigare kännedom om artens läten och beteende från Gäddeholmstrakten i Västmanland, uppfattade hans tränade öra det korta skarpa lätet från björktopparna. För den oerfarne hade lätet lätt kunnat förväxlas med nötväckans eller den grå flugsnapparens, vilka båda funnos i närheten. Nötväckans "sitt sitt" och grå flugsnapparens "srip srip" är dock något längre utdraget och ej så stenhårt skarpt som stenkäckens "sick". Tack vare honans vana att lämna boet när hanen kom med mat, kunde boet snart lokaliseras då hon återvände för att ruva.

Boet var beläget i en mycket hög björk c:a 18 - 20 meter över marken och låg väl skyddat av lövverket i en klyka på en snett uppåtriktad sidogren eller sidotopp. Efter det Björn pr. telefon beskrevit platsen för mig åkte jag dit för att söka. Jag spanade i flera av dom höga gamla björkarna men fann endast ett koltrastbo som låg på ovanlig höjd i en björkklyka. Men rätt snart hörde jag en stenkäckes skarpa läte och fick sedan se honan bli matad av hanen en bit från boet. Jag klättrade upp i en närbelägen ek där jag hade boet i någorlunda jämnhöjd och studerade några matningar. Efter varje matning flög hanen till en närstående ek där han med ljudliga knäppningar knipsade av knopp som han åt. Så gjorde

Även honan ibland innan hon flög tillbaka till boet.

Den II juni beslöt jag mig för att klättra upp i boträdet för att titta på boet och fotografera detta. Jag klättrade mycket sakta och försiktigt när jag närmade mig boet och snart skymtade jag honans öga över bokanten. Jag satt nu i björkens huvudtopp och hade nu endast en och en halv meter till boet som honan inte tycktes vilja lämna. Tack vare att jag klättrade i själva huvudtoppen blev det ej så stora vibrationer i sidotoppen där boet låg och hon kände sig kanake tryggare genom detta och den distans vi hade emellan oss. Några kvistar med löv på skymde dock sikten något varför jag bröt en torrkvist och böjde undan dessa med, utan att honan reagerade härför. Jag böjde mig sedan ut mot boet och tog några bilder av henne där hon låg. En ful störande pinne som satt fast i boet stack rätt upp framför honans näbb och jag gjorde försöket att peta undan denna med torrkvisten. Ej heller nu reagerade hon fast jag petade försiktigt på hennes näbb. Jag kunde på detta sätt att peta på näbben få henne att posera i olika riktningar med huvudet och hon låg snällt kvar i den ställning jag gav henne.

Honan kom efter en tid med mat och lockades i närheten, men ej heller nu ville hon lämna boet. För att hon skulle få sin mat beslöt jag mig för att klättra ned, men först ville jag se äggen och jag klättrade nu upp i den toppgren där boet låg. Men när jag kom med ansiktet en halv meter från boet

lyfte honan och flög därifrån. Men boet innehöll inte som jag trodde ägg, utan 6 st. några dygn gamla ungar som var täckta med ett gulgrått dun. Boet var i konstruktionen mycket likt ett domherrebo men något stadigare byggt och även större än ett sådant. De ljusa lavar som arten har för vana att smycka oökanterna med saknades helt i detta bo.

De undanböjda lövkvistarna böjdes nu tillbaka till sitt ursprungliga läge, för det gällde nu att snarast förpassa sig på terra firma igen, dock utan att släppa kontakten med stammen. Ungarna väntade ju på att bli utspisade. Jag hann knappt ta mark förrän honan var där och matade och hon sågs sedan bala sig tillrätta över sina små skyddselingar däruppe i sin luftiga boning. Detta var ett mycket intressant möte hemma hos denna försynta och tystlåtna fågel men som ändock är så stor i näbben.

NÅGOT OM FÅGLARNA VID HOVRAN

av

Hans Ryttman

Detta är skildrat av en verklig amatör. Amatör i ordets sämre betydelse, där det får en klang av turist. Mina dagboksanteckningar innehåller inte några sensationella uppgifter. Endast fåglar som jag med säkerhet bestämt, har tagits upp. Som ni snart kommer att se, har jag bara varit ute i markerna ca. 1 gång i månaden. Detta betyder naturligtvis att mycket har gått mig förbi, vilket ju även blir fallet då man är otränad och okunnig samt är ute som ornitolog. Alltnog! Något har jag ialla fall sett och jag skall berätta vad man kan se som "turist" vid Hovran.

Först en liten presentation av Hovran. Sjön ligger ca. 2 km öster om Hedemora centrum och är ca. 4 km bred och 5 km lång. Dalälven rinner genom sjön och 3 större öar delar Hovran i olika vattenytter. En av öarna har landförbindelse och det är denna ö, som jag oftast har besökt. Ön benämns St. Grundet på Generalstabskartan. Sjön saknar vass och är utom i älvfåran grund med tjocka lager sediment. Den östra stranden är hög och skogsbeklädd, medan den västra, där jag gjort mina exkursioner, är flack och vegetationen består av ganska svårforserade al- och videsnår samt åkerfält.

Min dagbok börjar den 6 mars. Där står "turkduvor vid stationen!" Turkduvan skall enligt uppgift ha kommit hit 1963 och häckade för första gången i år. Någon gång i juni såg jag, att 2 duvor hade förflyttat sig omkring 1 km. från stationen och höll till på en tomt med stora silvergranar, vilken ligger längs min väg till apoteket. Några veckor senare blev en duva överkörd utanför denna tomt. I ortspressen fanns dagen därefter en notis om att en katt hade dödat en av stadens turkduvor. Vad den observerande personen tydligen sett, var att katten tagit den överkörda duvan och inget annat. Ett typiskt exempel på fel slutsats av förloppet. I slutet av sommaren, närmare bestämt den 29 aug, observerade jag på hemväg från en exkursion 4 turkduvor strax utanför de norra delarna av staden. Med antagandet att de duvor som finns nere vid stationen ca 1,5 km från obsplatsen inte var med, så skulle alltså Hedemora ha minst 6 st turkduvor.

Den första dagen för året jag är ute på en exkursion är den 14 mars. Jag tänker passa på att bekanta mig med sjön nu då isen ligger. På sommaren kan jag ju inte komma till öarna, då jag inte har tillgång till båt. Jag går därför på landsvägen ned till sjöns södra ände, denna underbara vintersöndag, med 5-10 kallgrader och sol från en klarblå himmel, och sick-sackar mig sedan upp till norra delen av sjön. Dalälvens ström är inte så stark, att vattnet går öppet utom i ett par råkar i norra delen.

Fågelmässigt sett blev det en mager söndag och jag har bara antecknat talgoxe, grönfink, kråka (talrikt förekommande runt sjön), gräsanddrake och björktrast.

21 mars: Lärka.

23 mars: Stare.

27 mars: Ormvråk och sjungande koltrast.

30 mars: Tofsvipa.

2 april: Bofink.

5 april: Skrattnås.

Det dröjde sedan till den 11 april innan jag kom ut i markerna igen. Jag skriver av dagboken. "På morgonen har det snöat och vinden är kraftig. På eftermiddagen småduggar det och temperaturen kommer aldrig över +5 C^o. Det blir ändå en fin dag. På åkrarna innan sjön, vill två bergfinkar inte lämna rastplatsen, utan flyger små korta sträckor i taget ett par meter framför mig. Sedan möter mig ett par vipor och 4 storspövar. Från den nya riksvägen strax norr om Hälla gård, där man har fin utsikt över sjön, observerar jag svanar. När jag kommer närmare, hör jag att det är sångsvanar t.o.m. i två flockar i olika delar av sjön. Jag börjar gå mot den norra flocken. Tyvärr har jag otur, för jag måste passera över en is som ser allt annat än tillförlitlig ut för att kunna se svanarna. Och mycket riktigt, strax innan jag kommit över brister isen, men jag lyckas snabbt ta mig upp, då isen är seg så att

jag bara sjunker ner till knäna. Senare kommer jag att frysa ruskigt och måste ge mig hem tidigare än beräknat. Jag kommer ändå över på det rätta stället och smyger genom ett tätt videsnår, så att jag oförmärkt kommer fram till vaken, där svanarna ligger. På omkring 25 m håll kan jag räkna till 72 sångsvanar som tillsammans med gräsänder betar i bottenvegetationen eller står på iskanten. På vägen hem går jag längre upp, där strömfåran är bredare och jag klarar mig nu helskinnad över. På fältet gläder mig en ormvråk och en fjällvråk samt 10 sävsparvar".
15 april: Sädesärlor "överallt" i staden.
16 april: " På morgonen faller stora snöflingor. Fram på dagen uppklarnande, men ej många grader över +5. Stark sydlig vind. Jag tar mig ner till ett ställe varifrån man kan observera den norra flocken sångsvanar. Det är fortfarande 30 ex kvar. I buskskogen bakom mig sjunger en rödhake. Ute på det flacka St. Grundet (eller Hälla grundet som Lind kallar det i sin bok "Fågelliv vid Hovran") ser jag i en stor vak söder om ön, ytterligare 20 sångsvanar bland ett 100-tal gräsänder, ett antal knipor och några storskrakar. Fiskgjusen har kommit och avpatrullerar sjöns västra kant. På väg över ett gärde stöter jag upp en enkelbeckasin. Längst ut på den norra udden av ön får jag se ett par kanadagäss komma flygande nästan rakt över mitt huvud, svagt trumpetande. De landar i närheten av den norra sångsvansflocken. När jag i den starka blås-

ten, på hemvägen kämpar mig över åkrarna vid Hälla gård, hör jag från en skogsdunge den vemodigt fallande strofen från en rödvingetrast.

17 april: Hämplingsång utanför mitt fönster när jag vaknar. Längre fram visar det sig, att hämplingen är mycket vanlig här i detta villakvarter, som ligger i stadens nordvästra utkanter och gränsar till jordbruksområdena utanför staden.

19 april: Taltrast.

30 april: Jag står på stationen och väntar på tåget. Där blir jag vittne till följande. En stare kommer i snabb flykt anfallande en annan bakifrån. Paret slår till i en hög lind vid stationshuset, hanen 2-3 m ovanför honan. De sitter sedan stilla ett par min. Då klockorna ljuder från bommarna, flyger hanen som på en given signal ner och betäcker honan.

9 maj: Jag beger mig av från apoteket som vanligt kl 14.00. Det har duggat på morgonen, men nu är det uppehållsväder och solen tittar fram ibland. Temperaturen är dock ej över + 10 C°. På vägen till sjön ser jag ladusvalor över staden, och nere i buskskogen hör jag för första gången i år lövsångare sjunga. Ovanligt sent tycker jag som har tänkt på och lyssnat efter den en lång tid under min dagliga promenad till arbetet genom den idylliska staden med de många trädgårdarna. I den så kallade Stadssjön ser jag ett skedandpar.

Jag går denna gång norr ut längs Hovrans strand. Det är besvärligt många gånger i den täta strandskog-

en, men jag får lön för mödan, för vid ett tillfälle brakar ett orrpar upp. Väl ute på ängarna igen flyger en flock på ca. 50 ängspioplärkor upp och på en lada sitter en buskskvätta och sjunger. För att komma hem sneddar jag över åkrarna norr om staden. Där rastar ett 80-tal kärrenäppor.

26 maj: Tornsvala.

30 maj: Ganska kallt 10-15 C°, och mulet. På eftermiddagen kommer det en regnskur men det blir ändå en fin dag ur fågelsynpunkt. Dagen började med att man frågar sig varför det fortfarande finns så många ringduvor. Jag ser nämligen 2 flockar med ca 25 ex i vardera, på de betade sädesfälten nedanför Hälla gård. Vid varje exkursion under våren har jag sett denna art.

Nere vid Hovran vimlar det av buskskvättor, sävsparv och sävsångare. På väg över ön får jag se 4 tranor komma flygande. Ute på öns norra udde får jag höra, vad jag längtat efter, nämligen rosenfinkens vissling. Där sitter han uppe i videbusken rasande rosenröd. Honan kommer också lite oroligt hoppande efter en stund, sedan jag slagit mig ner, för att betrakta den vackra fågeln. Strax efter mötet med rosenfinken hör jag några sekunder en gräshoppsångarlik strof. Jag får emellertid aldrig syn på fågeln, eftersom den ej börjar sången igen, varför jag ger mig därifrån efter en timmes väntan.

31 maj: Bättre väder än i går, lugnt och varmt,

dock kyligt framåt 22-tiden. På vägen till sjön hörs gulsångare och en rödvingetrast med konstigt tjatrande sång. 11 tranor går på en åker och plockar mask. De lyfter samtidigt då de får syn på mig. En knipa med 2 ungar simmar i kanalen, som skiljer ön från fastlandet. En gulärta kommer flygande och sätter sig i en buske framför mig. Den är av den sydliga rasen *Motacilla f.flavia*. Jag gör detta påpekande, då Lind i sin bok säger sig inte kunna ge besked vilken ras som häckar vid Hovran. Det är ju möjligt att det kan förekomma mellanformer mellan denna och rasen *M.f. tunbergi*, då vi befinner oss i gränstrakterna för respektive rasers utbredning. De tre hanar jag sett här, har dock alla varit av den sydliga rasen. Detta antal, 3 ex, som jag sett ger vid handen, att jag inte funnit arten så talrik som Lind. Det är ju möjligt att en förändring har skett av artens population från 1954 till nu. Lind skriver att omkring 1954 så uppskattade han, att det kring Hovran finns mer än 100 par gulärter.

Alldeles invid vägen sitter en utfärgad rosenfinkhane och sjunger och strax därefter kommer en icke utfärgad hane som visslande flyger förbi och försvinner in i skogen. Jag slår mig ner på en dikesren vid fältet, där jag i går hörde gräshoppsångaren. Bakom mig i videsnåren hör jag rosenfink. Kl. 20,50 börjar gräshoppsångaren sitt surr. Under

min väntan har en mycket inspirerad gulsångare underhållt mig. På vägen hem hör jag ytterligare 2 sjungande gräshoppsångare.

28 juni: Hyggligt väder med sol mellan molntapparna och svag vind. Jag beger mig till skogen, denna gång för att få se lite annat. Det blir först en lång promenad på en väg mellan sädesfält, där jag inte ser något av intresse.

I skogsbrynet ändras bilden totalt. Här sjungs det för fullt och jag kan höra kol- och taltrast, ärtsångare, kungsfågel, lövsångare, bofink, grönsiskor flera mesarter och trädpiplärka. Inne i skogen står den fina linnéan. Jag hade hört på Nils Dahlbeck i "Naturen och vi", där han pratade om denna blomma och trots att jag sett blomman förut så var detta första gången som linnéans hela skönhet gick upp för mig. På ett hygge sitter ett par trädpiplärkor i varsin unggran och varnar och då jag kommer närmare försvinner en räv hoppande över riset. Jag bryr mig inte om att titta efter om han har fått tag i trädpipens ungar, utan tycker att föräldrarna har fått utstå nog.

Min promenad i skogen varar i drygt 2 timmar och jag går avsiktligt över 2 stora hyggen, som jag finkammar i hopp om att finna en gulsparv. Men inte en enda. En rödstjärt och en grå flugsnappare är allt jag ser. Jag har alltså här uppe vid Hovran

inte sett någon gulsparv och för övrigt ingen tornfalk heller, trots att Lind nämner dessa båda arter såsom allmänt häckande här.

8 augusti: Vackert väder, inte ett moln på himlen och ca. 20-25 C°. Över sopstationen cirklar en stor flock kråkor. De är de enda fåglar jag ser innan jag kommer ner till strandskogen. Svalorna tycks redan ha dragit söder ut, eftersom en sådan här dag i annat fall skulle ha utnyttjats för småkrypsfångst. Gulsångaren är dock kvar och sävsparven matar fortfarande en flygg unge. Det är mycket vatten i markerna, t.o.m. sädesfälten står under vatten. Man tycker att det borde finnas en hel del rastande vadare i dylika marker. Men det är först då jag börjar gå på vägen, som jag får syn på skogs-svart-och drillsnäppor plockande i vattenpömlarna på vägen.

Plötsligt hör jag ett visslande uppifrån luften, och när jag ser upp upptäcker jag tre fiskgjusar. Jag blir alldeles betagen av den skönhet, som finns i att se varenda fjäder och varenda teckning hos fåglarna, vilka seglar strax ovanför mitt huvud under den klarblå himlen. De försvinner sakta mot södra delen av sjön.

På en våt äng skrämmer jag upp en brushona. Ovanför Dalälvens strömfåra spanar en fisktärna efter något matnyttigt. Ute på sjön syns en gråtrut. I snåren längs vägen där jag gått, hörs fullt med ungfågelpip av lövsångare och sädesärlor.

På återvägen kommer en häger flygande tvärs över vägen och då jag kommit uppför backen till Hälla gård och rundar ladugården, flyger en sparvhök snabbt undan och sätter skräck i gårdens gråsparvar.

29 augusti: Det har varit uppehållsväder hela dagen, men mulet och ganska kyligt ca. 15 C°. Jag går min vanliga väg över åkrarna med riktning mot Stadssjön. Redan på långt håll har jag sett att det går omkring ringduvor på ett fält, som det för tillfället inte växer något på. När jag kommer närmare, blir jag riktigt häpen. Sådan väldig mängd duvor har jag aldrig sett förut. Jag försöker räkna dem om och om igen och kommer till det resultatet att det snarare är över än under 400 ex. När jag skrämmer upp dem, för att gå ner på fältet och se vad de äter, får jag en vision av de väldiga flockar av vandringsduvor som fanns i Nordamerika för omkring 100 år sedan. De har tydligen ätit av spirande höst-säd, för det är det enda jag kan finna vara matnyttigt. Det blåser snabbt upp och oroväckande svarta moln seglar upp i sydväst. Jag skyndar mig hemåt för att undgå att bli helt dyblöt.

PÅ JAKT EFTER DEN VITRYGGIGA HACKSPETTEN

av

Karl-Erik Fridzén

Långt inne i vildmarken på Sala södra kronopark inte långt från de stora fjärdbildningarna vid nedre Dalälven, ligger en liten röd skogskoja vid namn Alderbäcksrör. Denna koja är endast tidvis bebodd av skogshuggare när huggningar och andra skogsarbeten förekommer i trakten. Långa tider ligger den öde, vilket gästboken förtäljer. Här har jag varit flera gånger förr, både på vårvintern för att lyssna på ugglor och senare under våren, för att söka efter den sällsynta vitryggiga hackspetten. Denna trakt är ett verkligt paradiset för hackspettar och ugglor. Det finns gott om döende träd och grova skorstensstubbar i myrmarkerna och på de ställvis ganska stora hyggena. De stora skogsbolagen vars marker gränsar intill kronoparken besprutar här björken från luften. En riklig mängd av dessa träd står härför döda och torra, antingen hela eller i form av höga stubbar, eller fallna till marken där de ligger i ett virrvarr och bilda ett verkligt svårframkomligt hinder. Marken i området är för övrigt ett av de mest svårframkomliga som finns i hela Uppland eller Västmanland, vilket landskap man nu föredrar att vandra i. Landskapsgränsen går nämligen rakt igenom detta område alldeles utanför den lilla skogskojan. Skogarna är fullkomligt översållade med stenblock av alla möjliga dimensioner och

det är endast i de låglänta markerna som dessa saknas. Men där är i stället mycket sankt och vattensjukt så framkomligheten är ändå svår. Det är i sanning ett verkligt oland.

Här i denna vildmarkerest kan man ännu få uppleva tjäder och orrspele och om vårnätterna behöver man endast gå ut på trappen till kojans, så kan man få höra både sparv- pärl- och slaguggla om turen är god. För några tiotal år sedan kunde även berguven avlyssnas, men den är numera försvunnen. På våren 1964 hördes dock en ensam berguv ropa endast halvannan mil härifrån, så kanske kan den komma tillbaka till sin ursprungliga häckplats vid Tisjöklintarna om den finner området tilltalande. Även den nu mera mycket sällsynta pilgrimsfalken häckade en gång i ett fiskgjusbo i myrkanten. Fiskgjusen är dock fortfarande mycket talrikt förekommande här. Även den blå kärrhöken ses vissa somrar över myrarna i området. Av häckande vadare finns här enkelbeckasin, morkulla, skogssnäppa, gröntena och trana, alltså sådana med typisk dragning för skogsayrar och sumpskog. På senare tid har även korpen iakttagits allt oftare. Den har ju sedan gammalt ett tillhåll kring nedre Dalälven och man har nu även funnit dess bo på en holme i älven.

Men som sagt även hackspettar är det här synnerligen gott om. När jag första gången kom till detta område år 1959 fick jag tillsammans med Sven Löw och Jens Wahlstedt göra min första bekantskap med den vitryggiga hackspetten. Den satt i en torr talltopp på en myrholme och trummade. Sedan den gången misstänkte vi att denna hackspettart möjligen kunde häcka

inom detta enorma myr och skogsområde. Sven Löw och jag beslöt oss därför att undersöka saken året efter. De bästa asp och al-skogsblendade områdena undersöktes och avlyssnades under den tid då hackspettarna trummade. På försommaren hittades också det första boet mera av en slump på en ö i Dalälven. Även nästföljande år sågs spettarna flyga med mat ut mot samma ö men boet uppletades ej på grund av tidsbrist. Genom skogsveteranen Sven Löw, salarevirets jägmästare Tord Alvegren och domänverkets jägmästare Stig Lundbergs försorg har denna och en angränsande ö numera blivit undantagen som reservat för att skydda åtminstone en häckplats för vitryggig hackspett inom landet.

Ett annat par iakttog oss på ännu en lokal med gamla torra alar och murkna björkstubbar. Denna plats låg 5 km. från den förra. År 1963 hittades även detta pers bo i en av dom torra alarna och ungarna sågs bli matade av båda föräldrarna. Det var Lars Franzén och Gustaf Fridzén som tillsammans med författaren denna gången gjorde fyndet. Henrik Johansson i Tärnsjö fann redan år 1952 ett bo av denna art i en skogsglänta inte långt från Alderbäcksrör och han var därmed den som först konstaterade häckning av den vitryggiga hackspetten inom området. År 1964 fann Lars Gustavsson i Östervåla ett bo inom Östervåla socken som ju inte ligger så långt ifrån detta område.

Av detta kenneke man kan påstå att vitryggen har ett av sina allra säkraste tillhåll i landet just här. Ytterligare ett bevis för detta påstående fick vi den 28 maj 1965 då

Lars Franzén och författaren hittade den vitryggiges bo ännu en gång och hur detta gick till redogöres här nedan.

Lars Franzén och jag hade anlänt till Alderbäcksrör på kvällen den 27 maj och installerat oss i kojans. Vi tog ej någon kvällspromenad som vi hade för sed att göra, ty ved måste anskaffas för att vi skulle få lite värme i kojans under natten. Luften var rå och kall efter den långa tid kojans stått oeldad. Det var blåsigt väder med ett fint duggregn och vi beslöt oss för att lägga oss tidigt då det ej var lämpligt att avlyssna ugglor. Två gökar, hane och hona höll till omkring kojans. Den förra kunde beskådas från fönstret där han satt våt och ruggig i en ojämk alldeles utanför.

Klockan 3,00 steg vi upp nästa morgon och molnen höll nu på att skingra sig så det såg ut att bli en fin dag. På ett hygge rätt över Alderbäckens spelade en ensam orrtupp. Rofinkarna sjöng, göken ropade och spillkråkan trummade. Vi satte kursen mot Altsjön en liten vacker vildmarkesjö. I denna som låg spegelblank, simmade 3 kniphonor och en hane samt två bläsandhanar. På motsatta stranden vid ett nyhugget skifte sjöng en gärdsmyg kraftigt och fylligt. Vi gick sedan mot den alskog där vi år 1963 fann bo av den vitryggige. När vi kommit ut ett stycke bland alarna flög en hona av vitryggig hackspett med mat i näbben, upp från en kullfallen björkstam till en hög grov ojämkstamme som var översållad med tickor. Hon flög dock snabbt därifrån men tillsynes utan mat. Vi trodde då att vi genast funnit boet men det visade sig vara fel. Maten hade hon själv ätit

upp och i stubben fanns ej ens ett hål. Vi slog oss ned på en liten höjd med god utsikt över den glesa alskogen, för att se vart honan tog vägen. Hon försvann dock från alskogen in i den mer barrträdsolandade som gränsade intill, där vi ej kunde följa henne med kikaren. Efter en timmes väntan sågs ej spetten till någon mer gång. Om boet skulle finnas i närheten borde ju någon av paret visat sig inom denna tidsrymd. Efter iakttagelser vid de två tidigare funna boplatserna, hade det visat sig att matning ägt rum åtminstone 6 å 7 gånger i timmen eller mer.

Ett bo av liten hackspett hittades däremot i en av dom murkna alarna. Hanen av denna art trummade flitigt denna morgon. Trumningen var rätt kort och knarrande och lätt att skilja från övriga arters. Ett par göktytor ropade också från alskogen och ett par spillkråkors skrattande läte hördes från den närbelägna barrskogen. Genom alskogen rann en liten bäck och vid denna höll ett par skogssnäppor till. Stundom var någon av dessa uppe i luften och utförde sitt vittljudande flyktspel. En ensam kricka stöttes också upp ur bäcken. Eljest var här också gott om småfågel såsom järnsparv, svartvit och grå flugsnappare, rödstjärt, trädpiplärka, domherre, buskskvätta, törnskata, rödvingetrast, taltrast, bofink och många fler. År 1963 höll även ett par bergfinkar till här hela sommaren. En bivrak sågs i flyktlek över skogen.

Efter en lång väntan kom en hane av den vitryggiga flygande i utkanten av alskogen med fast kurs mot en avlägsen plats på ett hygge med enstaka frötallar och massor av tor-

ra björkstammar. Om han hade mat i näbben kunde vi ej se då avståndet var för stort. Efter några minuter sågs även honan i alskogen och jag beslöt mig nu att noga följa henne med kikaren. Men hon drog sig allt längre och längre in i den rena barrskogen och tappades sedan ur sikte. Hon sökte ofta mat i på marken liggande björkstammar och höll över huvud taget till nära marken och lågt ned på träden, varför man mest såg henne när hon flög mellan stammarna. Men såg då tydligt att hon var både större och ljusare än den större hackspetten. Efter en tid sågs hanen komma tillbaka från den riktning där han förut försvunnit. Denna trafik tolkades som att boet måste vara beläget i den riktningen eller i alskogen där vi nu oefunno oss. Men när hanen ännu en gång flög med stadig kurs något över trädtopps höjd mot en viss riktning till det 300 meter avlägsna hygget, beslöt vi oss för att flytta till en plats mitt emellan detta och alskogen. Vi hade knappt hunnit slagit oss ned på den nye platsen förrän han kom flygande tillbaka mot alskogen. Om han medförde mat eller ej kunde vi ej heller denna gång se, då vi upptäckte honom först sedan han passerat oss ett stycke. Vi spanade in mellan träden i den riktning varifrån han kommit och såg då en hackspett skytta, klättrande uppför en torrbjörk där den liksom stannade till ett tag rätt högt upp på stammen. Avståndet var drygt 150 meter men skogen var mycket gles varför sikten var rätt god. Det var troligen honen vi sett och som kanske matade just då. Troligen var boet att finna i den riktningen. Hanen

sågs sedan komma flygande med kurs mot just den torra björken och vi såg honom klättra till samma höjd som den föregående gjort. Vi var nu nästan säkra på att vi funnit boet. Vi gick mot den nästan barklösa björken och när vi kom närmare såg vi ett hål rätt högt upp på denna, där ännu ett stycke med bark satt kvar. Från oohålet hördes sedan ungarnas svagt tickande tiggläte. Det var nu för tredje gången jag stod vid den vitryggiga hackspettens bo här i Dalälvsområdet.

Jag gjorde i all hast i ordning ett gömsle av ris från de närliggande kvarlämnade toppskatarna, ett tiotal meter från boträdet. Jag hade nätt och jämnt hunnit krypa in förrän honan kom och matade. Hon kastade ej ens en blick på den glesa rishög som jag gömt mej i och hon verkade vara lika förtrolig som den större hackspetten och spillkråkan är. Dessa kan man studera utan gömsle om man ej är alltför närgången.

En järnsparv som tyckte mitt risgömsle såg inbjudande ut, kom smygande och satte sig en halv meter ifrån mig, men upptäckte snart odjuret därinne och drog sig snopen tillbaka, kastande långa blickar efter sig.

Vitryggens hona matade mycket oftare än hanen och hon tycktes också söka föda närmare boplatzen än hanen. Han verkade också vara den som tillförde ungarna de verkliga delikatesserna. Flera gånger sågs han mata med någon sorts stor gulvit larv som var c:a 5 centimeter lång och nästan tjock som ett finger. Endast en sådan hade han med sig åt gången och dessa

tycktes vara svåra att få tag i, ty han var borta mycket länge de gånger han medförde en sådan. Ofta betydligt över en timme. Honan matade med intervaller på mellan 10 till 20 minuter. Mitt på dagen iaktogs en tydlig avmattning i matandet. Ibland hördes ett svagt "kyckande" läte från någon av spettarna. Detta läte var betydligt mer dämpat och ej så skarpt som hos den större hackspetten. Däremot var det svårare att skilja detta läte från den tretåige hackspettens, vilken vi också hörde i grannskapet och som även den troligen häckade i närheten. Någon trumning hördes ej från spettarna. Den vitryggiges hona flög nästan alltid direkt till bohålet när hon matade, emedan hanen oftast landade någon meter nedanför detta och sedan klättrade upp när han skulle mata. Som även de föregående bofynden visat är den vitryggiga hackspetten mycket tidigare med sin häckning än övriga arter. Vad boträden beträffar så har dessa i samtliga fall varit påfallande smala och mycket murkna.

Efter en hel dags studier vid denna fina fågelsbo vandrade vi hemåt mot kojan igen. Vi kunde då också konstatera att vi sett och hört 7 av våra 9 arters hackspettfåglar inom ett helt litet begränsat område med alskogen som centrum. Det var spillkråkan, gröngölingen, vitryggiga hackspetten, tretåiga, större och mindre hackspetten samt göktytan. Vintern 1963-64 nådde på Sala norra kronopark även gråspett iakttagits av Henrik Johansson i Tärnsjö. Hade nu bara mellanspetten funnits också så hade ordningen hackspettar varit fulltalig. Men det är säkert ändå inte många platser där 7 arters hackspettfåglar kan iakttagas på en och samma dag och där säkert alla dessa även är häckande

ANMÄRKNINGSVÄRDA OBSERVATIONER

på Järvafältet 1 jan. - 30 juni 1965

KNIPA.

En ♀ sågs i Djupan den 19 juni (KJ). Häckning konstaterad i Säbysjön den 4 juli. En ♀ och 5 ungar (RF, IH).

SALSKRAKE.

En ♂ sågs i Säbysjön den 20 april (RC, ÖH).
2 ex ♂ ♀ sågs i Säbysjöns norra del den 2 maj (BK).

ORMVRÅK.

Ett ex sågs vid Granby den 2 jan (BK). Minst 4 par påbörjade häckning men av dessa misslyckades samtliga.

FJÄLLVRÅK.

Ett ex sågs vid Eggeby den 9 jan (BK).

SPARVHÖK.

Minst 2 par häckade.

DUVHÖK.

2 par påbörjade häckning men båda bona plundrades.

BIVRÅK.

Ett häckande par.

BRUN KÄRRHÖK.

Ett par uppehöll sig vid Säbysjön under våren. Honan sågs fortfarande så sent som den 4 juli.

LÄRKFALK.

Ett ex sågs vid Säbysjön den 13 juni (RF, RC).

STENFALK.

En ♂ sågs vid Ärvinge den 28 mars (TE).

TORNFALK.

Ett ex vid Berggården den 21 feb (KJ). Med all sannolikhet häckade där 2 par. Ett bo hittades, men när det var ungar kvar i boet sågs 3 flygga ungar på ett annat ställe. Första ägget lades så sent som omkring den 10 juni i det kända boet.

MINDRE STRANDPIPARE.

Häckning mycket trolig i Råstasjön. Dock hittades aldrig ungar eller bo, men de gamla fåglarnas uppträdande tydde på häckning. Häckade förmodligen även 1964.

LJUNGPIPARE.

Ett ex vid Ärvinge den 24 april (TE).

GLUTTSNÄPPA.

Ett överflygande ex hördes vid Hästa träsk den 9 maj (AB).

MOSNÄPPA.

4 ex sågs i Råstasjön den 21 maj (TE).

FISKTÄRNA.

Häckning konstaterad i Lötsjön den 7 juli. De gamla fåglarna sågs mata 2 halv vuxna ungar (RF). Häckade troligen även i Råstasjön (TE). Ett ex sågs den 21 maj under provianterings flygande längs Igelbäcken vid Ärvinge (TE).

TURKDUVA.

Ett ex sågs i samband med biocidundersökningen vid Eggeby den 22 maj (GE,RF,KJ). Enligt arrendator Jernberg på Eggeby hade den hållit till där i ca: 14 dagar. Sista observationen gjordes den 3 juni (AB). Första fyndet på Järvaområdet.

HORNUGGLA.

I slutet på mars hittades en dagplats där ca: 10 ex höll till (RC). "Flocken" upplöstes i början av april. På platsen hittades drygt 3 kg spybollar (ca: 1000 st), vilka just nu undersöks av Anders Bjärvall. Resultatet meddelas senare.

JORDUGGLA.

Den 27 mars sågs minst 2 ex vid Ärvinge (TE). Ett ex sågs den 4 april på samma plats (HA,RF,BK). Så sent som den 24 maj sågs ett ex vid före detta A1 (RC,ÖH).

TRETAIG HACKSPETT.

Den 9 jan sågs ett par $\sigma^7 \varphi$ i en torrgran vid Ekskogen NV Hägerstalund (K-EF,BK). En σ^7 sågs i exakt samma träd den 27 feb (BK).

TRÄDLÄRKA.

Ett ex sågs vid Granholmen den 10 april (RC).

RÅKA.

Fortfarande i början på maj höll ett par till vid S Säbysjön.

DUBBELTRAST.

Den 9 jan sågs ett ex vid Hägerstalund (BK).

NÄKTERGAL.

Ett ex sjöng vid Hästa träsk under juni månad. Häckning konstaterad av Lennart Berggren (genom K-EF). Ett ex hördes den 31 maj i Spånga kärret. Den hördes hela juni (BW).

GRÄSHOPPSSÅNGARE.

Först så sent som den 19 juni hördes ett ex vid Kålkärret. Den sjöng tills i början på juli.

GULSÅNGARE.

Ett ex sjöng mellan Granby och Ärvinge den 31 maj (K-EF). Vid Granby sjöng ett ex den 2 juni (AB).

GRANSÅNGARE.

Vid Eggeby sjöng ett ex så sent som den 30 maj (BK).

VARFÅGEL.

Under vintern 1964-65 uppehöll sig som mest
3 ex på fältet.

STENKNÄCK.

Första häckningen för Järvafältet, konstaterades den 30 maj. Bo med ägg hittades i en björk i Ekskogen vid Hägerstalund (BK). Anmärkningsvärt är att de ej observerades tidigare, eftersom området besöktes regelbundet under våren.

BOFINK.

2 o' o' sågs i Ursvik den 9 jan (KJ).

ORTOLANSPARV.

2 ex sågs vid Mulltorp den 16 maj (KJ).

1 ex vid L Viby den 13 juni (KJ). Vid båda tillfällena hördes sång.

HA	Hans Andersson
AB	Anders Bjärvall
GE	Gunnar Eckerblad
TE	Tommy Eriksson
RF	Robert Franzén
K-EF	Karl-Erik Fridgén
ÖH	Örjan Holm
IH	Ingmar Holmåsen
RO	Ronny Carlsson
BK	Björn Keller
KJ	Kjell Jonsson
BW	Björn Wester

H Ö S T

av
Bo Nyberg

Då hösten tänder eldar
i skogens bryn
och lövens rasslande dans
är en färggrann syn
då hörs fåglarnas lockrop
över den lilla byn
när de drar mot södern
högt där uppe i skyn.

SMÄRRE MEDDELANDEN

VIT STORK.

Enligt arrendator Jernberg på Eggeby kom ett ex och landade efter plojen under plöjning mellan Eggeby och Rinkeby hage trol. våren 1960. Första fyndet på Järvafältet.

RAPPHÖNA.

Berno von Bornstedt släppte 6 ex. vid Rinkeby hage hösten 1964. Alla rapporter av rapphöna mottages tacksamt av red. och Berno von Bornstedt.

KLUBBNYTT

MÖTEN. Tisdagen den 23 febr.

Årsmöte. Civ.ing. Sten Wahlström berättade om fågelinspelningar och dess problem. Därefter serverades en lätt supé.

Tisdagen den 13 april.

Ingmar Holmåsen visade bilder från olika delar av landet.

Tisdagen den 4 maj.

Karl-Erik Fridzén visade höstens och vinterns bildskörd.

EXKURSIONER. Söndagen den 28 febr.

Trögdhalsvön och Arnön SO Enköping. Åtta man hade ställt upp i det vackra vintervädret.

Dagen bjöd på observation av ung kungsörn vid två tillfällena vid Grystaviken, samt 2 stenknäckar och 2 övervintrande järnsparvar vid Amnö.

Detta var enda dagen under hela vintern som ingen havsörn sågs vid Arnön.

Söndagen den 25 april.

Kvismaren, Tysslingen i Närke samt Näsaren i Sörmland.

Sju förhoppningsfulla deltagare hade ställt upp i ösregnet.

Det regnade nämligen hela dagen så att det blev en mycket nödtorftig exkursion. Vid Kvismaren sågs c:a 200 av de 400 sädgäss som skulle uppehålla sig där. Dessutom sågs brun kärrhök och alla simänderna med undantag för snatterand. Tysslingen bjöd endast på årtar och Näsaren på varfågel. Med andra ord ett ganska minimalt utbyte av en exkursion till dessa marker.

Söndagen den 16 maj.

Båtexkursion till Stockholm skärgård. Vi åkte med SOF på deras exkursion till Landsort och Gunnarstenarna. Vädret var vackert med undantag för morgontimmarna.

På Landsort sågs minst 4 blåhakar, och en jorduggla av några deltagare. Ute vid Gunnarstenarna sågs grågäss, labb och ett par sillgrisslor. En flock på c:a 2000 ejdrar låg på vattnet strax S om Landsort.

Endast 4 man deltog.

**NATTLIVET PÅ
JÄRVAPÄLTET.**

Natten mellan den 19 och 20 juni hade 8 man ställt upp för att inventera fågellivet på Järvafältet en försommarnatt. Deltagarna delades upp på

varsitt område som genomgicks noggrann mellan kl 20,30 och 03,30. Inventeringen gav detta ganska dåliga resultat uppdelat områdesvis från söder till norr.

Gunnar Eckerblad, ingenting.

Karl-Erik Fridzén, några silltrutar och 200 skrattnåsar vid Ärvinge.

Kl. 0,30 började en gräshoppssångare sjunga i Kålkärret.

Björn Keller, en näktergal sjöng i Hästa träsk.

Kjell Jonsson, en kattuggla "klävitade" vid S Säbysjön. En knipa o i Djupan.

Bengt-Olov Wikström, två kattuggleungar "kved" vid Säby gård.

Robert Franzén, en kattuggla lät höra en "sylofon" vid Väsby gård.

Ronny Carlsson och Örjan Holm, ingenting förutom morkulla, som alla deltagare hörde. Morkullan har för övrigt ökat väldigt de senaste åren.

BIOCID 65. Även i år gjordes en biocidundersökning. Denna genomfördes i slutet av maj och under juni av ett 10-tal medlemmar mer eller mindre aktivt.

Resultatet kommer att publiceras senare. Den som är intresserad av föregående års biocidundersökning kan läsa om den i Vår Fågelvärld 1965 årg. 24 nr 1.

A. Bjärvall: En biocidundersökning på Järvafältet 1964.

LOTTERI. Genomfördes med gott resultat i Sundbyberg under några veckor i juni.

KIKARE. Efter styrelsebeslut har klubben nu köpt in en tubkikare (Kowa-Prominar 40 x 60) vilka medlemmarna får hyra för det svindlande beloppet av 1:-/ dag. Kikaren förvaras hos Firma Allan Hellman. (Robert Franzén, Kjell Jonsson.) Tel: 28 86 88 där beställning kan ske under kontorstid, därefter antingen hos " Kikarfogden" Gunnar Eckerblad 28 71 03 eller Robert Franzén 28 19 44.

BÅT. Det har framkommit ett önskemål från ett flertal medlemmar, att klubben skulle inköpa en båt för att möjliggöra besök i svåråtkomliga trakter. Eftersom det gäller mycket pengar så har styrelsen bestämt att saken avgöres vid årsmötet i feb. 1966. Är det någon som har synpunkter i fallet, eller kontakter i fråga om båtköp, så är Robert Franzén eller Karl-

Erik Fridzén intresserade av en påstötning.

KLUBBNÄL. Kan köpas genom att sätta in 4:- på vårt postgiro 58 01 32.

**MEDLEMS-
AVGIFTEN.** Sänkes från och med 1966 till 10:- från tidigare 12:- efter beslut vid årsmöte och två styrelsesammanträden.

---

vårt motto: Ett aktivt 1966

JÄRVAFÄLTETS FÅGELBLAD

Restupplaga

Tidigare restupplagor kan erhållas kostnadsfritt genom att ta kontakt med red.

Årg.	År.	Nr.	Antal.rest.
1	1961	1	-
1	1961	2	-
1	1961	3	4
2	1962	1-2	6
2	1962	3-4	27
3	1963	1-2	6
4	1964	1-2	10
5	1965	1	50

MATRIKEL 1965 - 1966

Andersson	Gunnar 28 53 06	Vallstigen 1 SUNDBYBERG 4
Andersson	Hans 0762/510 54	Tvärvägen 11 VALLENTUNA
Andersson	Lars 36 34 39	Spelmansbacken 12 SPÅNGA
Andersson	Sten 37 56 14	Bällstavägen 204 BRÖMMA
Arvidsson	Kjell 27 10 42	Plogvägen 7 SOLNA
Berglöf	Lennart 83 37 83	Ängkärrsgatan 12 SOLNA
Bjärvall	Anders 82 18 48	Infanterigatan 7 SOLNA
Broberg	Ulf 29 78 51	Ursviksvägen 113 SUNDBYBERG 4
Bäckström	Lars 28 67 58	Vikingavägen 3 SUNDBYBERG 4
Eckerblad	Gunnar 28 71 03	Sevensvägen 3 SUNDBYBERG 4
Ekmark	Tommy 37 50 72	Härjedalsgatan 29 VÄLLINGBY
Ellgardt	John-Olov 28 10 87	Fylkesvägen 23 SUNDBYBERG 4
Elving	Kenth 28 50 76	Frilufsvägen 29 SUNDBYBERG
Eriksson	Stellan	HSB-huset TÖRE
Eriksson	Tommy 27 70 49	Näckrosvägen 38 SOLNA
Farneby	Bernt 28 64 68	Högklintavägen 4B SUNDBYBERG
Franzén	Robert 28 19 44	Sthlms Tygstation SUNDBYBERG 4
Fridsén	Karl-Erik 25 84 73	Stopvägen 35 BRÖMMA

Gustavsson	Svante	Örsvängen 3 SUNDBYBERG
Hagman	Sven 32 16 26	Sigtunagatan 12 ^{III} STOCKHOLM VA
Holm	Örjan 29 91 88	Enköpingsvägen 103 SUNDBYBERG 4
Holmåsen	Ingmar 96 09 71	Flintläsvägen 25 SOLLENTUNA
Jarvad	Roland 714 06 41	Strandpromenaden 11 NORRVIKEN
Johansson	Bengt 0758/319 31	Skogsvägen 18 JAKOBSBERG
Jonsson	Kjell 28 16 28	Vikingavägen 4 SUNDBYBERG 4
Jörbeck	Hans 27 64 93	Erik Sandbergsgatan 17 SOLNA
Karlsson	Rolf 28 50 67	Sevensvägen 7 SUNDBYBERG 4
Karlsson	Ronny 28 50 67	Sevensvägen 7 SUNDBYBERG 4
Carlsson	Ronny 28 64 89	Ursviksvägen 134C SUNDBYBERG 4
Keller	Björn 36 14 72	Gribbyvägen 68 SPÅNGA
Norén	Rolf 35 47 01	Hästhagavägen 7A SOLLENTUNA
Nyberg	Bo 27 69 32	Näckrosvägen 20 SOLNA
Palm	Nils 28 19 17	Ursviksvägen 122 SUNDBYBERG 4
Ryttman	Hans 018/299 51	Malma Ringväg 46 UPPSALA
Sköldström	Björn 28 77 95	Enköpingsvägen 111 SUNDBYBERG 4
Wikström	Bengt-Olov 28 77 66	Enköpingsvägen 117 SUNDBYBERG 4
Åkerlund	Per-Axel 0758/510 54	Smedvägen 15 KALLHÄLL

JÄRVAFÄLTETS FÅGELBLAD

Årg. 5 Nr. 2

Innehåll:

Den smygande döden av Bo Nyberg	sid 1
Vid stenknäckens bo av Karl-Erik Fridzén	sid 2 - 5
Något om fåglarna vid Hovran av Hans Ryttman	sid 6 - 15
På jakt efter den vitryggiga hackspetten av Karl-Erik Fridzén	sid 16 - 23
Anmärkningsvärda observationer	sid 24 - 28
Höst av Bo Nyberg	sid 29
Smärre meddelanden	sid 29
Klubbnytt	sid 30 - 34
Järvafältets Fågelblad, restupplaga	sid 35
Matrikel 1965 - 1966	sid 36